

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI AXLOQIY TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Ergashova Hilola Alisherovna

MTTQTMOI Mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20537296>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-may 2026 yil
Ma'qullandi: 28-may 2026 yil
Nashr qilindi: 30-may 2026 yil

KEY WORDS

*axloq, qadriyat, ta'lim-tarbiya,
ko'nikma, o'yin, ijtimoiy, tamoyil.*

ABSTRACT

Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalash bolaning ma'naviy dunyosini, uning ongini, axloqiy hislatlarini, shaxsiy sifatlarini tarbiyalash va rivojlantirish haqida. Bolalarga axloqiy tarbiya berishda ularning xis-tuyg'ulari, tasavvurlarini va hatti-harakatlarini tarbiyalash ko'rsatib o'tilgan. Axloqiy bilim berish esa bir qancha tarbiyaviy vazifalarni bajaradi. Inson hayoti va madaniyatining axloqiy qadriyatlari to'g'risida keng tasavvur, tushunchalar berilgan.

Jahonda maktabgacha ta'limda axloqiy tarbiyada o'yinlardan foydalanish butun dunyo miqyosida jiddiy ahamiyat kasb etmoqda. Axloqiy qadriyatlar, mas'uliyat va ijtimoiy ko'nikmalarni bolalar ongiga singdirish uchun o'yinlarning o'rne tobor kuchayib bormoqda. "Axloq" ijtimoiy tushunchalardan biri bo'lib, uning ma'nosi shaxs xatti-harakatlari, yurish-turishi, hayot tarzi va ijtimoiy munosabatlar mazmunini ifodalaydi. Shuning uchun xam axloq ijtimoiy hodisa sifatida jamiyat ma'naviy-ruhiy hayotida muhim o'rin tutadi. "Axloqiy tarbiya-bu jamiyatning ma'naviy hayotidagi muhim ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Axloqiy tarbiya deganda o'sib kelayotgan yosh avlodga xulq -odob me'yorlariga mos keladigan ilmiy va amaliy harakatlar tizimi tushuniladi". O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3970 sonli qonuni tasdiqlandi (14.11.2018). Ushbu qonunda maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik, jismoniy rivojlanishi uchun shart-shroitlar yaratish to'g'risida fikrlar bayon qilingan.

Bugungi kunda yosh avlodni sog'lom, bilimli va odobli qilib tarbiyalash maqsadida maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Maktabgacha ta'lim-uzluksiz ta'lim tizimining boshlang'ich poydevori hisoblanadi. Bolaning kelajakda kim bo'lib yetishishi ham shu davrga borib taqaladi. Hozirgi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida asosiy tarbiya turi axloqiy tarbiya hisoblanadi. Chunki axloqiy tarbiya orqali biz kelajakda bilimli, odobli va komil insonlarni tarbiyalashimiz mumkin. Axloq so'zi - lotincha «myeros», ya'ni moral, mantiq so'zidan kelib chiqib, u hech qayerda qat'iy yozib qo'yilmagan ijtimoiy qonundir. Inson kundalik hayotida undan (axloq normalaridan) norma sifatida foydalanadi. Axloqiy tarbiya normalari har bir jamiyatning huquqiy normalariga asos

bo'ladi. Axloqiy tarbiyada kishi axloqiy bilimlarni o'zlashtiribgina qolmay, har qanday vaziyatlarda o'zini ana shu normalarga munosib tuta oladigan kishilar axloqiy tarbiyalangan hisoblanadi. Axloqiy tarbiyalangan kishida barqaror ma'naviy motivlar shakllangan bo'ladi. Bu motivlar esa o'sha kishini jamiyatda munosib xulq-atvorga rag'batlantiradi. Yosh avlodni jamiyatga, mehnatga, o'ziga munosabatni ochib beruvchi ma'naviy fazilatlarga muvofiq ravishda tarbiyalash tarbiyalanuvchi shaxsni, axloqiy tarbiyaning pedagogik va psixologik asoslarini chuqur bilishni talab qiladigan murakkab jarayondir. Axloqiy bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirib olishgina bolalarga atrofdagi kishilar xatti-harakatidagi qaysi jihatlar yaxshi-yu, qaysilari yomon ekanligini anglab olishga yordam beradi. Axloqiy tushunchalarning turli yosh davrlarida shakllanish darajasi Axloqiy onglilik Axloq ijtimoiy ong shakllaridan biri bo'lib, muayyan jamiyatda yashovchi kishilar amal qilishi zarur bo'lgan ma'lum xatti-harakat qoidalari yig'indisidir. Axloq odamlarning bir-biriga, jamiyatga, davlatga, xalq mulkiga, oilaga munosabatini muayyan tartibga soladigan xatti-harakat qoidalari tizimida namoyon bo'ladi.

Axloq - kishining ichki olami, e'tiqodi, fazilatlarini sifatida mavjud bo'lsa,

odob-shaxsning ko'zga tashlanadigan mulozamati, xulq-atvori, muomala-munosabatlarida namoyon bo'ladi. Qadimgi faylasuflar-u, donishmandlar ijodida odob-axloq malasalari markaziy o'rinni egallab kelgan. Ular axloq-odobni jamiyatning «poydevori» deganlar. Shuning uchun jamiyatning har bir a'zosining xulqi-odobiga alohida e'tibor bilan qaraladi. Axloq kishilarning bir-biriga, oilaga, jamiyatga bo'lgan munosabatlarida namayo bo'ladigan xattiharakatlari, xulq-atvorlari majmui hisoblanadi. Bolaning rivojlanishi va tarbiyasida axloqiy tarbiya katta rol o'ynaydi. Bu maktabgacha yoshdagi bolalarning shaxsini, uning axloqiy va ifodaviy fazilatlarini shakllantirishning samarali vositasidir.

Bolalarda axloqiy his- tuyg'ular, tasavvurlar va xatti-harakatlar tarbiyalash. Axloqiy tarbiyaning qadimgi dunyodagi tarixi insoniyatning ilk jamiyatlariga borib taqaladi. Qadimgi Misr, Mesopotamiya, Hindiston va Xitoyda ahloqiy ta'lim asosan diniy va falsafiy qoidalar orqali olib borilgan. Qadimgi Misr rivojlangan jamiyatlardan biri bo'lgan, shu bois Misr jamiyatida axloqiy qadriyatlar diniy aqidalarga asoslangan edi. "O'liklar kitobi" kabi matnlarda axloqiy qoidalar va o'limdan keyingi hayotga tayyorgarlikning ahamiyati haqida ma'lumotlar berilgan. Axloqiy bilim berish bir qancha tarbiyaviy vazifalarni bajaradi, inson hayoti va madaniyatining axloqiy qadriyatlari to'g'risida keng tasavvur, tushunchalar beradi.

Bugungi kunda Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni har tomonlama yetuk shaxs sifatida tarbiyalashda axloqiy tarbiyaning o'rni muhimdir. Maktabgacha yoshdagi bolalarga axloqiy tarbiya berishning asosiy vazifalari mavjud. Ular quyidagilar:

1) Bolalarda axloqiy his-tuyg'ular, tasavvurlar va xatti-harakatlarni tarbiyalash.

2) Xulq madaniyati va ijobiy munosabatlarni tarbiyalash .

3) Bolalarda axloqiy his-tuyg'ularni tarbiyalash.

4) Xulqidagi salbiy sifatlarni barham toptirish. Ushbu vazifalar axloqiy tarbiyaning maqsadi va mazmunini ochib beradi. vazifalar yosh guruhlari bo'yicha aniqlashtiriladilar va o'quv -tarbiya jarayoning mazmunida o'z aksini topadi.

Tarbiyaning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat.

1. G'oyaviy va tarbiya ishlarining ma'lum maqsadga qaratilganligi.

2. Ta'lim -tabiya ishiga bola shaxsini hurmat qilgan holda yondashish.

3. Axloqiy tarbiya ishini hayot va zamon bilan birga olib borish.

4. Bolalarning faolligi.

5.Oila va MTTlarning tarbiyaviy ta'sirining birligi.

6.Bola shaxsdagi ijobiy sifatlarga suyanadi.

Bola shaxsini har tomonlama rivojlanishini ko'zda tutadi. Ushbu prinsiplarni maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik shart-sharoit bilan qo'shib amalga oshirish bolaning axloqiy rivojlanishiga samarali ta'sir etadi.Asosan kichik yoshli bolalar axloqiy tasavvurlar va bilimlarni faqat o'yinlar orqali o'zlashtirib oladilar Bolalar tomonidan o'zlashtirib olingan axloqiy tasavvurlarni ular ongli ravishda tushunib yetishlari uchun dastlab mashg'ulotlarda, keyinchalik har xil tarbiyaviy o'yinlar, mehnat jarayonlarida,sayrlarda mustaqil faoliyatlar orqali amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axloqiy tarbiya berish har xil vositalar yordamida amalga oshiriladi. Ulardan biri bolalarni har xil faoliyatlar vositasida kattalar mehnati bilan tanishtirish,mashg'ulotlarda va mashg'ulotlardan tashqarida qo'shimcha ta'lim berish.Shuningdek har xil qiziqarli tadbirlar, hayotimizdagi ijtimoiy voqealar, ommaviy axborot vositalari -telefon, o'ynaydi jahon va boshqa internet tarmog'lari bolalarning axloqiy tarbiyasiga katta ta'sir ko'rsatadi.Biz bolalarning tarbiyasi tomonga o'zgarmasligi uchun doimo e'tiborli bo'lishimiz darkor. Bolalarga axloqiy tarbiya berishda biz turli metod va usullardan foydalanamiz. Shuningdek axloqiy tarbiya metodlari bolalarning axloqiy tasavvur va bilimlarni egallab olishiga qaratilgan faoliyat

Axloqiy tarbiya metodlarini biz 3 guruhaga bo'lishimiz mumkin.

1-guruh.Axloqiy ongni axloqiy tasavvur va bilimlarni ularni bajarish xohishini shakillantirishga qaratilgan metodlar.

2-guruh.Madaniy xulq atvor, ijobiy munosabatlarni shakillantirishga qaratilgan metodlar.

3-guruh.Axloqiy his-tuyg'ular va munosabatlarni rag'batlantirishga qaratilgan yordamchi metodlar. Hamma guruh metodlari axloqiy his -tuyg'ular va shaxsiy sifatlarni tarbiyalashga qaratilgandir. Yuqorida keltirilgan metodlar orqali biz bolalarga axloqiy norma va qoidalar, hayotdagi ijtimoiy voqealarni o'rgatamiz.Ularda axloqiy tasavvur va tushunchalarni shakillantiriladi.Bu metodlarga qo'yiladigan asosiy talablar: bolalarning yaxshilik, yomonlik to'g'risidagi tasavvurlarini e'tiborga olish,axloqiy xulq -atvor normalarini muhokama qilish uchun maxsus yaratilgan vaziyatlarda bolalarning o'zlarini faol qatnashtirish;har bir bolaning his-tuyg'usiga ehtiyotlik bilan munosabatda bolishdan iborat. Ushbu metodlar orqali biz axloqiy tarbiya jarayonini amalga oshiramiz. Shuningdek maktabgacha ta'lim davri bolalarning axloqiy shakillanishidagi eng muhim bosqichidir. Shuning uchun tarbiyachilar maktabgacha yoshdagi bolalarni odobli,axloqli va chiroyli xulq egasi bo'lishlarida tinimsiz xarakter qilishlari lozim.

Xulosa qilib aytganda axloqiy tarbiya orqali bolalarda halollik, adolatlilik, do'stlik, botirlik, o'zini tuta bilish, qat'iyatlik kabi axloqiy sifatlarni tarbiyalashdir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida foydalaniladigan axloqiy tarbiya bolaning o'ziga xos rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.Shuningdek bolalar uchun qiziqarli bo'lgan yangi-yangi ,tarbiyaviy ahamiyatiga ega bo'lgan metodlar va o'yinlarni ishlab chiqish tarbiyachilarning asosiy vazifalaridan biridir.Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalash vazifasi va amalga oshirish vositalari shaxsning muhim ma'naviy sifatlari bo'lgan axloqiy ong, hissiyot va xulqni shakllantirish, vatanparvarlik, vatanga muhabbat, O'zbekiston gerbi, bayrog'i, madhiyasiga hurmat, insonparvarlik, mehnatga munosabat, jamoa bilan birgalikda qilinadigan izlanishlarga munosabat, ongli intizom va boshqa tuyg'ularni kamol toptirish axloqiy tarbiyaning muhim vazifasi hisoblanadi .Maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalash vazifasi va

mazmuni bolaning ma'naviy dunyosini, uning ongini axloqiy hislarini shaxsiy sifatleri va xulqini tarbiyalash va rivojlantirishni taqozo etadi. ulosa qilib aytganda axloqiy tarbiya orqali bolalarda halollik, adolatlilik, do'stlik, botirlik, o'zini tuta bilish, qat'iyatlik kabi axloqiy sifatleri tarbiyalashdir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida foydalaniladigan axloqiy tarbiya bolaning o'ziga xos rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek bolalar uchun qiziqarli bo'lgan yangi-yangi ,tarbiyaviy ahamiyatiga ega bo'lgan metodlar va o'yinlarni ishlab chiqish tarbiyachilarning asosiy vazifalaridan biridir. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalash vazifasi va amalga oshirish vositalari shaxsning muhim ma'naviy sifatleri bo'lgan axloqiy ong, hissiyot va xulqni shakllantirish, vatanparvarlik, vatanga muhabbat, O'zbekiston gerbi, bayrog'i, madhiyasiga hurmat, insonparvarlik, mehnatga munosabat, jamoa bilan birgalikda qilinadigan izlanishlarga munosabat, ongli intizom va boshqa tuyg'ularni kamol toptirish axloqiy tarbiyaning muhim vazifasi hisoblanadi .Maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalash vazifasi va mazmuni bolaning ma'naviy dunyosini, uning ongini axloqiy hislarini shaxsiy sifatleri va xulqini tarbiyalash va rivojlantirishni taqozo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'yin orqali ta'lim olish metodik qo'llanma Toshkent -2020
  2. Qodirova F., Toshpo'latova. Sh., Kayumova .N, A'zamova .N Maktabgacha ta'lim pedagogikasi Toshkent-2019
  3. Rasulov .Y, Nurmatova .O Pedagogika fanidan o'quv qo'llanma Toshkent -2014
  4. F.R. Kodirova Bolalar nutqini rivojlantirish nazariyasi va metodikasi ruhiy omillari;
  5. Xurvaliyeva Tarmiza Latipovna. Maktabgacha ta'lim jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish. Uslubiy qo'llanma., Zebo Print". Toshkent-2023
- Internet saytlari.
1. www.google.uz
  2. <https://ya.ru/>
  3. google chrome
  4. <https://www.rd.uz/index.php?cat=25>
  5. <https://zoirova.blogspot.com/2019/05/bolalar-oyinlari-turlari.html>
  6. www.Ziyonet.uz
  7. www.tdpu.uz